Kniha: Obraz Doriana Graye (Oscar Wilde)

Předmět: Český jazyk – rozbor díla

Přidal(a): xxx

Oscar Wilde

- byl anglický dramatik, prozaik, básník a esejista irského původu
- narodil se 16. října 1854 v Dublinu
- studoval s výborným prospěchem klasickou filologii v Dublinu a na Oxfordu
- žil svobodně bez ohledu na konvence a pokryteckou morálku vyšších vrstev viktoriánské Anglie
- prosazoval svobodu jednotlivce a umělecké tvorby, odmítal podřizování umění společenským pravidlům a mravnímu poučování
- oženil se s Constance Lloydovou, jejíž finanční zabezpečení mu umožnilo žít v relativním luxusu
- byl citlivým a milujícím otcem dvou synů – Cyrila a Vyvyana, kterým začal psát své pohádky
- stal se ústřední postavou estetického hnutí a dekadence, proklamujících oslavu krásy a odmítajících spojení umělecké hodnoty s mravním poučením
- zamiloval se do atleta a básníka, lorda Alfreda Douglase, s kterým měl intimní přátelství
- roku 1895, čtyři roky po seznámení s Douglasem, byl odsouzen za sexuální styky s muži, právně označované jako „hrubá neslušnost“, ke dvěma letům vězení s těžkou prací; trest si odpykával v Pentonville, Wandsworthu a Readingu. Zákon z roku 1885 rozšířil trestnost mužských homosexuálních styků, netrestal samotnou sexuální orientaci.
- Constance se po procesu se syny odstěhovala do zahraničí a přijala příjmení Holland, manžela však ve vězení navštěvovala; zemřela v roce 1898. Syn Cyril byl zabit během 1. světové války ve Francii.
- Vyvyan se stal spisovatelem a překladatelem
- po propuštění žil ve Francii a později v Paříži, kde zcela chudý 30. listopadu 1900 zemřel na zápal mozkových blan
- prosazoval tzv. „DANDYOVSKÝ“ styl chování – eleganci, originalitu a stylizaci vlastní

osobnosti; v románu se tento postoj pojí také se sebestředností a narcismem
- pro jeho tvorbu jsou typické duchaplné dialogy, aforismy, paradoxy a ironická kritika společenského pokrytectví

Další díla:

- **Jak je důležité míti Filipa** – konverzační komedie založená na záměnách totožnosti, která zesměšňuje společenské konvence a pokrytectví.
- **Šťastný princ** – pohádka o soucitu, pomoci chudým a sebeobětování; titulní příběh souboru pohádek.
- **Salome** – drama s biblickým námětem, které spojuje ničivou vášeň, krásu a smrt.
- **Balada o žaláři v Readingu** – báseň vycházející z vězeňské zkušenosti, zabývající se vinou, trestem a utrpením.

Literárně historický kontext

- Dílo patří do literatury konce 19. století, období **fin de siècle**.
- Viktoriánská společnost zdůrazňovala veřejnou mravnost a dobré jméno, román však ukazuje rozpor mezi společenskou pověstí a skutečným jednáním jednotlivce.

Dekadence

- směr literární moderny
- životní pocit umělců, kteří cítí odpor k soudobé společnosti
- dekadence = úpadek
- zájem o ezoteriku, mystično
- hledání krásy v ošklivosti
- individualismus – hrdina je výjimečná osobnost, často se sklony k narcismu a egoismu
- odpor k reálnému životu
- S dekadencí souvisí **esteticismus**, zdůrazňující krásu a svébytnou hodnotu umění, vyjádřený heslem „umění pro umění“.
- Román propojuje estetické úvahy s psychologií postav a tradicí **gotického románu**:

nadpřirozený portrét, tajemství, zločin a strach pronikají do moderního Londýna.
- Henryho hédonismus chápe požitek jako hlavní životní hodnotu; jeho názory nelze automaticky ztotožňovat s názory autora.

Další související autoři:

- **Charles Baudelaire** – **Květy zla**; rozpory krásy, zla a moderního života, předchůdce symbolismu a dekadence.
- **Paul Verlaine** – **Saturnské básně**; představitel symbolismu, důraz na náladu a hudebnost verše.
- **Edgar Allan Poe** – **Havran**, **Pád domu Usherů**; starší romantický předchůdce, jehož fantastika a psychologie strachu ovlivnily pozdější literaturu.

Rozbor: Obraz Doriana Graye

Základní charakteristika:

- **Literární druh:** epika
- **Literární žánr:** román
- **Literární forma:** próza
- **Bližší charakteristika:** psychologický a filozofický román s fantastickými a gotickými prvky; Wildův jediný román
- **Původní název:** The Picture of Dorian Gray
- **První vydání:** roku 1890 v časopise Lippincott's Monthly Magazine; rozšířené knižní vydání s předmluvou vyšlo roku 1891

Téma a motivy:

- **Hlavní téma:** mravní úpadek člověka, který si přeje zachovat mládí a krásu bez viditelných následků svého jednání.
- **Vedlejší témata:** vliv druhých lidí, odpovědnost za vlastní činy, vztah umění a života, láska, pokrytectví, strach ze stárnutí a smrti.

- **Portrét:** zrcadlo Dorianovy duše, svědomí a skrytých hříchů; přebírá stárnutí i proměny jeho nitra.
- **Dvojnictví:** rozpor mezi krásným zevnějškem a zkaženým nitrem, mezi veřejným a utajovaným životem.
- **Žlutá kniha:** četba, kterou Dorianovi poskytne Henry a která posiluje jeho posedlost neobvyklými požitky.

Námět a inspirace:

- Román navazuje na faustovský motiv obětování duše za výjimečnou výhodu a na fantastické příběhy o dvojníkovi.
- Dorianova touha po trvalém mládí zároveň rozvíjí dobový kult krásy a otázku, zda lze oddělit estetickou hodnotu od mravní odpovědnosti.

Kompozice

- **Kompozice je převážně chronologická** – sleduje Dorianův vývoj od nevinného mladíka k člověku poznamenanému vlastními zločiny.
- chronologii doplňují retrospektivy, například vyprávění o Dorianově rodině, a výrazné časové skoky
- **Členění:** knižní verze z roku 1891 má předmluvu a 20 kapitol; původní časopisecká verze měla 13 kapitol
- předmluva obsahuje aforismy o umění, kráse a vztahu umění k morálce
- hlavní dějovou linii tvoří Dorianův mravní úpadek; vedlejší linie zachycují osudy Sibyly, Jamese, Basila a Alana
- v 11. kapitole se shrnuje delší období Dorianova života; líčení jeho zálib, sbírek a požitků zpomaluje děj
- kompozice využívá kontrasty mládí a stáří, krásy a ošklivosti, společenských salonů a opiových doupat
- motiv portrétu propojuje začátek a závěr; závěr je uzavřený Dorianovou smrtí a obnovením původní podoby obrazu

Jazyk

- spisovný
- kultivovaný, místy knižní; bohatá slovní zásoba a smyslově působivé popisy barev, vůní, předmětů a prostředí
- konkrétní výběr slov a podoba citovaných příkladů závisejí na českém překladu

Vypravěč

- er-forma, vyprávění ve třetí osobě
- vypravěč stojí mimo příběh, zná myšlenky a pocity postav, zejména Dorianovy
- čtenář poznává rozdíl mezi tím, co si společnost o Dorianovi myslí, a tím, co Dorian skutečně dělá

Jazykové prostředky

- dlouhé promluvy o pohledu na svět a společnost
- kritika společnosti prostřednictvím ironie, duchaplných dialogů a paradoxních tvrzení
- střídání vyprávění, podrobných popisů a úvahových pasáží

Typy promluv

- Dialogy
- Monology
- Vnitřní monology (Např. když Dorian zpytuje svědomí)
- přímá řeč rozvíjí charakteristiku postav; Henryho výroky působí na Dorianovy názory a rozhodování

Tropy a figury:

- Přirovnání („…příšerný jako ta nejtemnější jeskyně…“)
- Ironie – rozpor mezi doslovným vyjádřením a zamýšleným významem

- Aforismy – stručné, duchaplné myšlenky, často s překvapivým závěrem
- Anafora – opakování slov na začátku sousedních vět nebo úseků, využívané například v předmluvě
- Epizeuxis – bezprostřední opakování výrazu („…za to – za to bych dal všecko!“)
- Synekdocha – pojmenování celku jeho částí nebo naopak
- Paradox – zdánlivě protismyslné tvrzení, které zpochybňuje běžné představy
- Antiteze – protiklad krásného Dorianova vzhledu a odpudivé podoby jeho portrétu

Časoprostor:

- **Místo a doba děje:** 19. století, Londýn; přesněji druhá polovina století a viktoriánská společnost.
- malířský ateliér, aristokratické salony, divadlo, Dorianův dům, opiová doupata a venkovské sídlo Selby Royal
- **Délka děje:** přibližně osmnáct let; delší období jsou shrnuta, zásadní události se naopak líčí podrobně

Hlavní postavy a jejich charakteristika:

- **Dorian Gray**
  - velmi krásný mladý muž
  - před seznámením s lordem Henrym byl velmi nevinný a naivní
  - později sebestředný, zlý muž
  - rozdvojenost mezi neposkvrněným vzhledem a zkaženým nitrem
  - vzhled je pro něj vše
  - je mi velmi nesympatický
  - snaží se oddělit požitky od odpovědnosti, ale postupně propadá strachu a výčitkám
- **Lord Henry Wotton**
  - Manipuluje s Dorianem
  - Má na Doriana špatný vliv a výrazně přispívá k jeho mravnímu úpadku; odpovědnost za činy však nese i sám Dorian.
  - Muž znalý života
  - Rád filozofuje
  - Neuctívá hodnotu žen, tvrdí, že jsou pro okrasu

    - hlásá kult mládí, krásy a požitku, rád provokuje společenské konvence
- **Basil Hallward**
    - Milý a hodný umělec
    - Přehnaně obdivuje Doriana, považuje ho za přítele
    - Autor obrazu Doriana Graye
    - Dorian ho zavraždí
    - proti Henryho cynismu staví víru v dobro, přátelství a mravní odpovědnost
- **Sibyla Vaneová**
    - Krásná, mladá, chudá herečka
    - S Dorianem se do sebe zamilují
    - Spáchá sebevraždu, když ji Dorian odmítne
    - její osud odhaluje rozdíl mezi opravdovým citem a Dorianovou fascinací uměleckým výkonem

Vedlejší postavy:

- **James Vane** – bratr Sibyly, který chce pomstít její smrt; při honu je náhodně zastřelen.
- **Agáta** – teta lorda Henryho, společensky činná dobrodinka, která zná Doriana.
- **Alan Campbell** – výborný chemik a biolog, někdejší Dorianův přítel; pod nátlakem odstraní Basilovo tělo a později spáchá sebevraždu.
- **Lady Wotton** – manželka Henryho Wottona; jejich odcizené manželství ukazuje povrchnost společenských vztahů.
- **Hetty Mertonová** – venkovská dívka, na jejímž příkladu Dorian zkouší dokazovat vlastní nápravu.

Hlavní myšlenka díla:

- Hlavní myšlenka díla je to, že když jste moc zaměření na svůj vzhled a znamená to pro vás všechno může vás to zničit. Autor se snaží i poukázat na pokrytectví a ukazuje, že výčitky můžou být někdy tím nejhorším trestem.
- Vnější krása není zárukou dobrého charakteru a člověk se nemůže zbavit následků svých činů pouhým zakrytím jejich stop.

Stručný obsah:

Dorian Gray se seznámí u malíře Basila Hallwarda s lordem Henry Wottonem. Dorian propadne myšlenkám lorda Henryho. Jednou z nich je důraz na krásu fyzického těla a mládí. Přeje si, aby portrét, který mu namaloval malíř Basil Hallward, stárnul místo něho. Přání se mu vyplní. Portrét se tak promění v zrcadlo a odráží na obličeji všechny hříchy, kterých se Dorian dopustí. Při návštěvě divadla mladík poznává krásnou sedmnáctiletou herečku Sibylu Vaneovou a zamilují se do sebe. Ale nakonec díky jeho bezcitnosti spáchá zklamaná Sibyla sebevraždu. Jednoho dne se rozhodne zbavit se obrazu. Nožem probodne plátno, ale životy Doriana a jeho obrazu jsou už tak pevně spojeny, že zásah je smrtelný i pro Doriana.

Podrobný děj:

Basilův portrét a Henryho řeči o pomíjivosti mládí přimějí Doriana vyslovit osudové přání: chce zůstat mladý, zatímco obraz má stárnout za něj.

Sibyla po poznání skutečné lásky přestává přesvědčivě hrát. Dorian ji po nepovedeném představení krutě odmítne, protože miloval především její umění. Na portrétu pozoruje první známku krutosti. Sibyla se otráví a Henry pomůže Dorianovi její smrt chápat jako uměleckou tragédii. Dorian obraz ukryje do nepoužívaného pokoje, aby nikdo neodhalil jeho tajemství.

V dalších letech vyhledává požitky a neobvyklé zážitky, sbírá vzácné předměty a podléhá vlivu knihy od Henryho. Jeho vzhled se nemění, zatímco portrét chátrá. Basil ho konfrontuje s pověstmi o jeho životě. Dorian mu ukáže obraz a poté ho zavraždí. Vydíráním přiměje chemika Alana Campbella odstranit tělo. Alan později spáchá sebevraždu.

V opiovém doupěti Dorian znovu narazí na minulost: James Vane ho chce zabít kvůli sestřině smrti. Dorian unikne díky mladistvému vzhledu, který zdánlivě vylučuje jeho účast na události před osmnácti lety. James však zjistí pravdu a pokračuje v pronásledování. Na venkově je při honu nešťastnou náhodou zastřelen.

Dorian se pokusí přesvědčit sám sebe, že se polepšil, když nesvedl venkovskou dívku Hetty Mertonovou. Obraz však ukazuje další pokrytectví. Dorian probodne portrét nožem, kterým zavraždil Basila. Služebnictvo nalezne krásný obraz a mrtvého, zestárlého a zohaveného muže, jehož pozná podle prstenů.

Přijetí a význam díla:

- Román vyvolal po vydání spory o mravnost literatury.
- Jeho předmluva zdůrazňuje uměleckou hodnotu díla nezávislou na mravním poučování.
- Příběh dodnes otevírá otázky kultu vzhledu, manipulace, svědomí a rozdílu mezi veřejným obrazem člověka a jeho skutečným životem.

Filmové zpracování:

- **Obraz Doriana Graye** (*The Picture of Dorian Gray*, 1945), režie Albert Lewin.